

Галина Михайлишин,

доктор філософських наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Galyna Mykhaylyshyn,

Doctor of Philosophical Science, Professor,
Vice-Rector on scientific and pedagogical work of
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)
galmuh60@gmail.com

Оксана Кондур,

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Oksana Kondur,

Candidate of Physics and Mathematics Sciences,
Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)
oxikon13@gmail.com

Інна Червінська,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Inna Chervinska,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)
inna.chervinska@pu.if.ua
ID orcid.org/0000-0003-0745-1413

УДК 378:004.42**ЯКІСТЬ ОСВІТИ ТА СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЇЇ МОНІТОРИНГУ****THE QUALITY OF EDUCATION AND MODERN PECULIARITIES OF ITS MONITORING**

Автори вказують, що проблему якості освіти визначено як одну з основних у провідних країнах світу та наголошують, що для успішного проведення моніторингу якості університетської освіти необхідно врахувати виклики, що виникають в освітньому просторі. Вказано, що якість освітніх послуг визначається насамперед наявністю повноцінної та достовірної інформації про організацію та проведення навчального процесу, механізми забезпечення якості та контролю.

У статті викладено сучасне тлумачення сутності моніторингу якості університетської освіти, визначено універсальні чинники, які стимулюють інтегрування окремих реалій суспільної дійсності в соціальні рамки або середовище.

Акцентується увага не те, що забезпечення якості вищої освіти передбачає системний підхід до забезпечення якості освітньої діяльності.

Ключові слова: моніторинг, якість освіти, освітні вимірювання.

The authors point out that the problem of monitoring the quality of education is mentioned as one of the key ones in the leading countries and emphasize that successful monitoring of the quality of university education must be taken into account in the educational space.

The article presents a modern interpretation of the essence of monitoring the quality of university education, social and cultural determinants as universal factors that promote integration of certain realities of social actuality in the public framework or environment are defined.

Attention is paid to the fact that providing quality of higher education allows for systematic approach to providing quality in educational activities. It was examined that the quality of education is determined primarily by the availability of full and reliable information on the organization and conducting educational process, mechanisms to ensure quality and control.

Авторы указывают, что проблему качества образования определено как одну из основных в ведущих странах мира и отмечают, что для успешного проведения мониторинга качества университетского образования необходимо учесть вызовы, возникающие в образовательном пространстве. Указано, что качество образовательных услуг определяется в первую очередь наличием полноценной и достоверной информации об организации и проведении учебного процесса, механизмы обеспечения качества и контроля.

В статье изложено современное толкование сущности мониторинга качества университетского образования, определены универсальные факторы, которые стимулируют интегрирования отдельных реалий общественной действительности в социальные рамки или среду. Акцентируется внимание не то, что обеспечение качества высшего образования предполагает системный подход к обеспечению качества образовательной деятельности.

Ключевые слова: мониторинг, качество образования, образовательные измерения.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку економічних та суспільних відносин актуалізувалася проблема об'єктивного оцінювання якості освіти та теоретичного обґрунтування показників, критеріїв і методів, які при цьому застосовуються. Це спричинило нагальну необхідність розвитку та удосконалення системи оцінювання якості освіти і зокрема створення національної системи моніторингу якості вищої освіти.

Україна, як і весь світ, «перебуває в очікуванні нової епохи і одночасно намагається відшукати соціальну, економічну та науково-технологічну платформу виживання, нову парадигму підготовки людини до життя, яка б забезпечила не лише адаптивне ставлення до дійсності, але й розвиток самої дійсності у відповідності до людських вимірів життя, продигованих ідеалами XXI століття» [1, с.5]. Центром цієї парадигми повинна стати освіта, розвиток якої можна розглядати як відповідь на глобалізаційні виклики сучасної цивілізації і одночасно як відповідь на потреби людини знайти своє місце і можливості самореалізації у новому освітньому просторі. Надзвичайно важливою у цьому контексті постає проблема забезпечення високої якості освіти як провідного чинника суспільного розвитку та умови економічної стабільності будь-якої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Проблема моніторингу якості функціонування систем освіти, результатів навчальних досягнень студентів є предметом посиленої уваги як вітчизняних так і зарубіжних науковців. Питання організації моніторингу якості освіти на різних рівнях вивчали В. Беспалько, Н. Буркіна, А. Луцюк, О. Ляшенко, В. Мокшеєв, А. Зубко; моніторинг як основу державного управління якістю освіти опрацьовували Т. Лукіна, О. Локшина, Т. Шамова; різні теоретичні аспекти досліджуваної проблеми описали І. Булах М. Поташник, Г. Маслай, О. Белкін, І. Гавриленко, П. Третьяков, А. Майоров, С. Шишов, Є. Заїка, С. Подмазін, Ю. Романенко. Проте залишається ще чимало питань, які потребують додаткового дослідження.

Формування мети статті. Мета статті полягає в розкритті теоретико-методичних засад організації моніторингу якості університетської освіти в контексті інноваційних трансформацій суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За умов входження України до світового співтовариства серед пріоритетних напрямів державної політики в галузі освіти є оновлення змісту та форм організації і контролю якості освітнього процесу. В умовах сучасних викликів оцінка якості освіти стала одним із найважливіших показників, за якими визначається ефективність функціонування системи освіти будь-якої держави. Основою досліджень є сучасні освітні вимірювання, які встановити відповідність досягнутого студентами фахового рівня державним стандартам. Моніторинг якості освіти необхідний як для отримання об'єктивного зрізу стану української системи освіти, так і її місця у світовому рейтингу. Під час нього здійснюється аналіз: ресурсів, що вкладаються в освіту; організації та проведення освітнього процесу; результатів, які продукує освітня система. Результати моніторингу дають змогу узгодити подальшу освітню політику зі світовими тенденціями. Проте загальнодержавна система такого моніторингу тільки починає формуватись. В той же час провідні європейські країни активно використовують складні національні моделі індикаторів якості освіти та беруть участь у міжнародних порівняльних вимірюваннях освітніх систем, що проводяться Європейським Союзом.

За визначенням, прийнятим XX сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО, під освітою розуміється процес і результат удосконалення здібностей та поведінки особистості, при якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання; процес і результат засвоєння та систематизації знань, оволодіння життєвими і професійними навичками та вміннями, механізмами соціалізації в суспільстві; важлива соціальна функція

суспільства та держави з підготовки людини до життя і праці [14]. Тому освіта закладає основи майбутніх змін у суспільстві, визначаючи його розвиток у прогресивному або, навпаки, у регресивному напрямку [2]. Адже «освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і навичок, здобутих індивідом самостійно, або в процесі навчання в спеціальних навчальних закладах; один із показників соціального статусу індивіда й один з факторів зміни і відтворення соціальної структури суспільства» [11].

Що потрібно розуміти під якістю освіти? Якість розкриває стійкі зв'язки складових елементів об'єкта, характеризує його специфіку, що дає можливість відрізнити один об'єкт від іншого. За твердженням Л. Ярошук, «якість освіти відображає розвиток системи освіти і суспільства у певний період та змінюється з часом, залежно від вимог особистості, суспільства і держави. Категорія «якість освіти» виступає предметом вивчення філософії, психології, педагогіки, менеджменту освіти, політології, соціології, економіки та інших наук. Якість освіти є одним із ключових понять педагогічної науки та теорії державного управління освітою. Якість освіти як об'єкт управління виступає одним із найважливіших показників, за яким у міжнародній практиці прийнято визначати результативність системи освіти будь-якої держави та ефективність управління нею. Більшість досліджень якості освіти здійснювались у межах педагогічної науки» [15].

Варто погодитись із трактуванням Є. Каменської сутнісної характеристики поняття «якість освіти»: «це ряд системно-соціальних якостей і характеристик, які визначають відповідність системи освіти прийнятим вимогам, соціальним нормам, державним освітнім стандартам. Отримання якісної освіти безпосередньо залежить від якості самих вимог (цілей, стандартів і норм), якості ресурсів (актуальність змісту методичного забезпечення, кадровий потенціал, контингент абітурієнтів, матеріально-технічне забезпечення, фінанси) та якості освітніх процесів (наукова та навчальна діяльність, управління, освітні технології), які безпосередньо забезпечують підготовку фахівців» [4, с.7].

Споживачами освітніх послуг є самі здобувачі освіти, їх батьки, які фінансують навчання, роботодавці, держава – всі, хто використовуватимуть результат, тобто – освітній продукт. Тому якість освіти можна трактувати як сукупність властивостей та характеристик освітнього процесу, які надають йому спроможність формувати такий рівень професійної та громадської компетентності, який задовольнятимуть потреби споживачів цього нематеріального виду послуг.

Основним засобом вивчення якості освіти є моніторинг, система інструментарію якого здатна оцінити ефективність освітнього процесу та передбачити подальші кроки до його удосконалення. В Україні на державному рівні починає формуватися системи моніторингу якості освіти, причому апіорі визначено, що вона повинна стати інформаційною базою у загальній структурі системи управління якістю освіти. Урядовими нормативно-правовими документами проголошується необхідність запровадження нових управлінських механізмів розвитку освіти та моніторингу якості освіти, які базуються на науковому підході до аналізу проблеми та оперуванні достовірною статистичною інформацією. Запровадження моніторингу якості безпосередньо пов'язане з рухом економічно розвинених країн до підвищення результативності освіти шляхом поліпшення підзвітності освітніх систем в умовах збільшення витрат на освіту.

Міжнародні моніторингові дослідження стали поштовхом для національних досліджень у багатьох країнах і допомогли встановити для них власні орієнтири розвитку. Контроль і оцінювання діяльності освітньої галузі стають пріоритетами їх національної політики. Проте незважаючи на позитивні зрушення в цій сфері, не всі проблеми вирішені. У деяких країнах Центральної і Східної Європи, у тому числі й в Україні, ще не створено регулярної, налагодженої, оперативно діючої на всіх рівнях, системи оцінювання навчальних досягнень студентів, ефективності запровадження нововведень, якості засобів навчання та інших аспектів функціонування системи вищої освіти.

Частина дослідників [7] поділяють думку про те, що якість освіти можна тлумачити як ступінь задоволення учасників освітнього процесу наданими навчальним закладом освітніми послугами або ступінь досягнення поставлених освітніх цілей і завдань. Поняття якості освіти включає також якість підготовки кадрів, якість фінансових умов, якість технологій та якість концептуального курсу управління, тобто все те, що впливає на якість «продукції» ВНЗ, якою є випускник.

Узагальнюючи наведені означення якості освіти, пропонується тлумачити цю категорію як певну сукупність властивостей та характеристик освітнього процесу, що надають йому здатність формувати такий рівень професійної компетентності, який задовольнить потреби громадян, підприємств і організацій, суспільства і держави в цілому.

Моніторинг у системі університетської освіти – це системна процедура, яка не обмежується лише контрольною функцією. Його мета полягає не лише у збиранні інформації про стан об'єкта дослідження й умови його функціонування, його аналізі та узагальненні, але й у виявленні чинників, які потрібні для його подальшого розвитку. Тому частина моніторингу, в якій вивчається стан функціонування ВНЗ, є лише передумовою вибору стратегії змін, необхідних для його розвитку, та пошуку шляхів її реалізації [16].

У найширшому розумінні термін «якість освіти» розглядається як єдність таких компонентів, які необхідно вимірювати для одержання узагальненої оцінки та здійснення управління, а саме: якість викладання; якість науково-педагогічних кадрів; якість освітніх програм; якість знань тих, хто навчається; – якість управління; якість наукових досліджень. Якість освіти випускника ВНЗ можна розглядати як його відповідність (адекватність) прийнятим в

освітніх документах (доктрині, державних стандартах, навчальних програмах тощо) соціальним вимогам і нормам. Але на якість освіти випускника впливають також його певні особистісні риси, тому поряд із якістю освіти є сенс говорити про якість випускника як особистості, тобто про адекватність людини зовнішньому світу.

Для успішного впровадження реалізації моніторингу якості університетської освіти необхідно врахувати сучасні реалії, до яких відносимо економічні, політичні, соціальні, культурні та моральні. З економічної точки зору маємо майнове розшарування суспільства. Через політичні події зростає невпевненість у майбутньому, зацікленості на негативному, відсутність політико-економічних орієнтирів. Знижується рівень життя населення, зростає захворюваність та смертність, а з цим усім - зростання злочинності серед дітей та молоді. Зруйнована загально доступна система дитячих та молодіжних позашкільних виховних установ. Тотальний негативний вплив засобів масової інформації. Відбулася значна переоцінка цінностей. Моральна розкутість молоді. Занурення у віртуальний світ [13].

Тому систему моніторингу якості освіти можна розглядати, відповідно до класифікації, що ґрунтується на *ієрархії систем управління* Т. Хлебнікової [12], на різних рівнях її функціонування, а саме:

- на індивідуальному рівні самооцінки студентами якості своєї загальноосвітньої та професійної підготовки, суспільної, професійної і життєвої компетентності, досвіду оволодіння способами діяльності, навичками критичного мислення тощо;
- на локальному рівні оцінювання навчальним закладом учасників навчально-виховного процесу щодо якості освіти, досягнення ними поставленої мети в опануванні вимог державного стандарту відповідного рівня освіти, коригування стратегії розвитку за соціокультурними, педагогічними, економічними та іншими показниками;
- на муніципальному рівні оцінювання місцевими органами управління суб'єктів освітньої діяльності (рівень навчальних досягнень студентів, рівень кваліфікації та педагогічної майстерності вчителів і викладачів, рівень фахової компетентності керівників навчальних закладів тощо) з метою порівняння результатів діяльності всієї мережі навчальних закладів;
- на регіональному рівні оцінювання ефективності функціонування місцевої мережі навчальних закладів, освітніх установ, цілої системи освіти регіону (підпорядкованих органів управління освітою, забезпечення ними державної освітньої політики в регіоні, вибіркове вивчення ефективності роботи окремих навчальних закладів і органів управління, вдосконалення мережі навчальних закладів на підставі аналізу одержаних даних);
- на державному рівні акцентованого й узагальненого оцінювання якості функціонування національної системи освіти та порівняння її показників з міжнародними індикаторами й системами, забезпечення єдиної методології державної атестації випускників навчальних закладів, аналіз і порівняння стану реалізації державної освітньої політики в різних регіонах України;
- на міжнародному рівні оглядові широкомасштабні дослідження дають добру нагоду урядам країн-учасниць всебічно оцінити ефективність функціонування власних систем освіти та систем державного управління освітою, визначити загальноосвітні освітні тенденції, спільні проблеми освітньої сфери та державного управління нею, співставити одержані результати з міжнародними стандартами в галузі університетської освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, моніторинг якості освіти ВНЗ варто тлумачити як динамічну інформаційну систему, яка постійно поповнюється і вказує на безперервність спостереження. Моніторинг – це циклічний процес порівняння, зіставлення, оцінювання існуючого стану об'єкта із запланованим та прийняття на цій основі управлінського рішення щодо оцінки та поточного коригування; за технологічністю моніторинг – це інноваційна технологія вимірювання якості та реального існуючого стану об'єкта [6].

Впровадження освітнього моніторингу за допомогою інноваційних методів дозволить оцінювати дидактичну та наукову діяльність викладачів, освітній процес, а це в свою чергу підніме професійний рівень педагогічних колективів, підвищить рівень якості університетської освіти. Результати моніторингу дозволять отримати психодіагностику викладацького та студентського колективів, визначити тип та рівень керівництва ВНЗ. Подальші наукові дослідження необхідно спрямувати на удосконалення системи показників та критеріїв освітнього вимірювання.

1. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів / В.Андрущенко // Філософія освіти. – Київ: Майстер-клас. – 2005. – №1. – С. 5-17.
2. Гершунский Б. Философия образования / Б. Гершунский. – Москва: Московский психолого-социальный институт, 1998. – 432 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» (2014) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Каменская Е. Обеспечение качества высшего образования : российский опыт в международном контексте / Елена Каменская // Alma Mater. Вестник высшей школы. – 2001. – № 6. – С. 6-11.
5. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т.Лукіна. – Київ: Шкільний світ. – 2006. – 128 с.
6. Михайлишин Г.І. Внутрішня система забезпечення якості освітньої діяльності університету / Г.І. Михайлишин // Гірська школа Українських Карпат. Наукове фахове вид. з пед. наук. – 2016. – № 14. – С.5-7
7. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О. Локшиної. – К.: К.І.С., 2014. – 128 с.

8. Національна доктрина розвитку освіти // Нормативно-правове забезпечення освіти. У 4 ч. Харків: Вид. Гр. «Основа», 2004. – Ч. 1. – С.5-24.
9. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ. – К.: Шкільний світ, 2002. –16 с.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.12. 2005 року № 1212 «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти». – К., 2006. – 7 с.
11. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В. Радула. – К.: «Екс-Об», 2004. – 304 с.
12. Хлебнікова Т. Моніторинг в управлінні процесом навчання / Т. Хлебнікова // Управління школою. – 2012. – №10. – С.11-16.
13. Червінська І.Б. Соціокультурні й освітні детермінанти формування особистості в умовах трансформації суспільства. Самоідентифікація молоді: соціокультурний і транскультурний виміри : монографія. / За ред. В. Кононенка. Київ-Івано-Франківськ : ПНУ, 2014. – Р.5. – 212 с.
14. Якісна освіта: молодь, виклики, тенденції та пріоритети. Міжнародна конференція з освіти. Женева, вересень 2004 р., 47 сесія ЮНЕСКО. – [online]. Доступ HTTP : <http://www.ibe.unesco.org/international/ICE47/English>.
15. Ярошук Л. Г. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти : навч. посіб. / Лілія Григорівна Ярошук. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 304 с.
16. Кондур О.С. Системний підхід при забезпеченні якості вищої освіти в Україні // Сучасний викладач у студентоцентричній моделі освітнього процесу університету: Матеріали науково-практичного семінару, 3-4 березня 2016 року на базі ПНУ. – Івано-Франківськ: ТОВ ВГЦ «Просвіта», 2016. – С. 33-35.

Reference

1. Andrushchenko V. Filosofiia osvity XXI stolittia: poshuk priorytetiv. Filosofiia osvity. Kyiv: Maister-klas. 2005. №1. S. 5-17.
2. Hershunskyi B. Fylosofiia obrazovanyia. Moskva: Moskovskiy psikhologo-sotsialnyi institut, 1998. 432 s.
3. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» (2014) [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Kamenskaia E. Obespecheniye kachestva vyssheho obrazovaniya : rossiyskiy opyt v mezhdunarodnom kontekste / Elena Kamenskaia // Alma Mater («Vestnyk vysshei shkoly»). – 2001. – № 6. – S. 6-11.
5. Lukina T. Monitorynh yakosti osvity: teoriia i praktyka / T.Lukina. Kyiv: Shkilnyi svit. – 2006. – 128 s.
6. Mykhailishyn H.I. Vnutrishnia systema zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti universytetu/ H.I. Mykhailishyn // Hirskha shkola Ukrainykh Karpat. Naukove fakhove vyd. z ped. nauk. – 2016. – № 14. – S.5-7
7. Monitorynh yakosti osvity: svitovi dosiahnennia ta ukraïnski perspektyvy / Za zah. red. O. Lokshynoi. – K.: K.I.S., 2014. – 128 s.
8. Natsionalna doktryna rozvytku osvity // Normatyvno-pravove zabezpechennia osvity. U 4 ch. Kharkiv: Vyd. Hr. «Osnova», 2004. – Ch. 1. – S.5-24.
9. Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy v KhKhH. – K.: Shkilnyi svit, 2002. –16 s.
10. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 hrudnia 2005 roku № 1212 «Pro nevidkladni zakhody shchodo zaprovadzhennia zovnishnoho nezalezhnoho otsiniuvannia ta monitorynhu yakosti osvity». – K., 2006. – 7 s.
11. Sotsioloho-pedahohichniy slovnyk / Za red. V. Radula. – K.: «Eks-Ob», 2004. – 304 s.
12. Khliebnikova T. Monitorynh v upravlinni protsesom navchannia / T. Khliebnikova // Upravlinnia shkoloiu. – 2012. – №10. – S.11-16.
13. Chervinska I.B. Sotsiokulturni y osvitni determinanty formuvannia osobystosti v umovakh transformatsii suspilstva. Samoidentyfikatsiia molodi: sotsiokulturni i transkulturni vymiry : monohrafiia. Za red. V. Kononenka. Kyiv-Ivano-Frankivsk : PNU, 2014. R.5 212 s.
14. Iakisna osvita: molod, vyklyky, tendentsii ta priorytety. Mizhnarodna konferentsiia z osvity. Zheneva, veresen 2004 r., 47 sesiia YuNESKO.-[online]. Dostup NTTR :<http://www.ibe.unesco.org/international/ICE47/English>.
15. Iaroshchuk L. H. Osnovy pedahohichnykh vymiriuvan ta monitorynhu yakosti osvity : navch. posib. / Liliia Hryhorivna Yaroshchuk. – K. : Vydavnychiy Dim «Slovo», 2010. – 304 s.
16. Kondur O. System approach to providing quality of higher education in Ukraine. The modern tutor in student-centered learning model of educational process of the university. Proceedings of scientific and practical seminar. Ivano - Frankivsk LLC «Prosvita», 2016 P. 33-35.

